

NUORI SIJAISHUOLLON ITSENÄISTYMISSASUNNOSSA

Ohjekansio lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollon yksikön ohjaajille nuoren itsenäisen
asumisen harjoittelun prosessiin

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

kevät 2023

Jose Mäntynen

Samuli Vesioja

Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa tuotettiin produkti nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamisen tukityökaluksi ohjaajille. Opinnäytetyön tilaaja oli Mäkikujan perhetukikeskus. Mäkikuja on kaksiosastoinen lastensuojelun sijaishuollon laitousyksikkö Riihimäellä. Mäkikujalla oli havaittu kehitettävää itsenäisen asumisen harjoittelun prosessissa. Produkti on yksi väline nuoren itsenäistymisprosessissa sekä itsenäistymisprosessin suunnittelussa Mäkikujalla. Produktin tavoitteita olivat itsenäisen asumisen harjoitteluprosessin yhdenmukaistaminen ja selkeyttäminen.

Produkti tehtiin tarkoituksellisesti tarkistuslistamaiseen muotoon. Produktissa huomioitiin kattavasti ne pääkohdat, jotka itsenäisen asumisen harjoittelua ohjaavien ohjaajien tulee käydä itsenäistyvän nuoren kanssa läpi. Keskeisimmät teoreettiset painotukset olivat motivaatio, talousosaaminen, myönteinen tunnistaminen sekä itsenäistyminen ja sen haasteet. Nuorten itsenäistymisen haasteiden vuoksi päädyttiin korostamaan myönteisen tunnistamisen menetelmää ja asumisharjoittelijan omaa motivaatiota. Talousosaamisen merkittävyys korostuu erityisesti konkreettisissa käytännön asioissa. Produkti vastasi tilaajan tarpeeseen, ja se toteutettiin siten, että produktia on helppo muun muassa jatkokehittää käyttökokemusten perusteella.

Produktia työstettiin kiinteässä yhteistyössä Mäkikujan ohjaajien kanssa, jotta Mäkikujan tahtotila ja näkemys pysyivät tekijöillä mahdollisimman kirkkaina. Työskentely toteutettiin pääosin erilaisin lähi- sekä etäpalaverien. Teoriaosuudet pohdittiin tekijöiden kesken lähdemateriaalin avulla. Lisäksi eri pohdintoihin saatiin kollegiaalista tukea sekä Mäkikujan aikaisempaa materiaalia itsenäisen asumisen harjoitteluun liittyen.

Avainsanat Itsenäistyminen (psykologia), nuoret, sijaishuolto

Sivut 24 sivua ja liitteitä 17 sivua

Degree Programme in Social Services

Abstract

Author Jose Mäntynen, Samuli Vesioja

Year 2023

Subject Youth in the independence training apartment of institutional foster care -
Instruction folder for the institutional foster care unit counsellors for the
process of training the youth in living independently

Supervisors Tuomas Tamminen

This bachelor's thesis was commissioned by Mäkikuja family support center. Mäkikuja is a two-department child welfare foster care institutional unit in Riihimäki. Mäkikuja had needs for development in their process of training independent living for their youth. This practice-based bachelor's thesis was produced as a support tool for counsellors. Product is an instrument that can be used in the planning of the youths process of becoming independent. The aim of the product was to standardize and clarify the practise process of the independent living at Mäkikuja.

The product was purposely made in a checklist-like format. In the product there has been taken comprehensively into account the main issues that should be taken into consideration in the process. The main theoretical emphases were motivation, financial knowledge, positive recognition and independence and its challenges. Due to the challenges of trainee's becoming independent, it was decided to emphasize the method of positive recognition and trainee's own motivation. The importance and effects of financial knowledge can be seen especially in concrete practical matters. The product met the Mäkikuja's needs and it was implemented in such a way that it can easily be developed further, based on user experiences.

The product was made on close cooperation with Mäkikuja, so that Mäkikuja's wishes and vision remained as clear as possible trough the process. The work was mainly carried out through various face to face and remote meetings. The theoretical parts were contemplated among the authors with the help of the source material. In addition, collegial support was received for the various contemplates. Mäkikuja also offered previous material related to their earlier practice process of independent living.

Keywords Act of becoming independent, foster care, youth

Pages 24 pages and appendices 17 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työelämäkumppanuus ja yhteistyön kuvaus	4
3	Teoreettinen tausta	6
3.1	Produktin rakenne ja keskeiset teoreettiset painotukset	7
3.2	Motivaatiotekijät.....	8
3.3	Talous ja tarvehierarkia.....	9
3.4	Myönteinen tunnistaminen ja positiivinen pedagogiikka	10
3.5	Nuoren itsenäistyminen.....	11
3.5.1	Itsenäistymisen haasteita.....	12
3.5.2	Itsetunto	12
3.5.3	Aivot kehittyvät	13
3.5.4	Resilienssi itsenäistymisen tukena	14
3.6	Opinnäytetyöaihetta käsitteleviä teoksia	14
4	Produktin tarkoitus ja tavoite.....	16
5	Produktin suunnittelu ja toteutus	16
5.1	Opinnäytetyön suunnittelu	17
5.2	Toteutus käytännössä	18
6	Pohdinta	20
	Lähteet.....	23

Liitteet

Liite 1	Lomakkeet: Mallivuokrasopimus Mäkikujan itsenäisen asumisen harjoitteluun Sopimus Mäkikujan harjoitteluasunnon avaimen käytöstä Viikkosuunnitelmapohja
Liite 2	Produkti

1 Johdanto

Itsenäistyminen on usein sangen haastava vaihe nuoren elämässä. Entä jos nuori kasvaa itsenäisyyteen kodin ulkopuolella, lastensuojelun sijaishuollossa, laitospöissöissä ympäristössä? Millaisiksi haasteet voivatkaan kasautua, kun itsenäistyminen ei ole mahdollista ”normaalisti” omassa tutussa ja turvallisessa lapsuuden kodissa, omien vanhempien tai muun tavanomaisen läheisverkoston tuen kannattelemana?

Täysi-ikäisyyden kynnyksellä ollaan vielä tilanteessa, jossa voidaan yhä harjoitella erilaisia itsenäisen elämän keskeisiä valmiuksia. Yhteiskunta ”pakottaa” nuoret ottamaan vastuuta elämästään viimeistään tässä vaiheessa. Se voi joskus olla osalle nuorista hyvin pelottavaakin. Esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliitto (2020, s. 20) painottaa verkkojulkaisussaan sitä, että sijaishuollon asiakkailla on usein heikommat verkostot kuin kotoaan itsenäistyvällä nuorella. Heillä ei välttämättä löydy oman kodin (eli luonnollisen kasvu-ympäristön) tyyppistä paikkaa, jossa esittää kysymyksiä, kun eteen tulee joitain käytännön asioita. Sijaishuollosta itsenäistyy erilaisissa tilanteissa ja erilaisilla tuen tarpeilla olevia nuoria. Kaikille olisi syytä voida räätälöidä yksilöllisen tilanteen huomioiva tuki.

Sosionomiopintoihin liittyy kiinteästi työharjoittelu. Työharjoittelujen yhteydessä saimme opinnäytetyöaihe-ehdotuksen. Opinnäytetyön tutkimusongelma perustuu siihen, että Mäkikujan perhetukikeskus oli havainnut omassa nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun prosessissaan kehitystarvetta. Meille tarjottiin tilaisuutta koota opas lastensuojelulaitoksen ohjaajille nuoren itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamisen tueksi. Oppaan pohjalta asumisharjoittelun ohjaajille koostuu selkeä ja yhtenäinen perusrunko harjoittelun suunnitteluun sekä harjoittelun seurantaan. Tutkimusongelman perusajatus on yksittäisen (Mäkikujan) lastensuojelulaitoksen itsenäisen asumisen harjoittelun ohjeistuksen yhdenmukaisuuden tavoittaminen.

Oma kiinnostuksemme tarjottuun aiheeseen virisi muun muassa siksi, että työskennellessämme itse lastensuojelun sijaishuollossa eri laitoksissa olemme aloittelevina ammattilaisina toistuvasti pohtineet, miksi ja miten kyseinen järjestelmän osa on nykyiselleen rakentunut. Nähdäksemme yhtenä oleellisimmista ajatuksista esimerkiksi täysi-

ikäistyvien nuorten kohdalla lie tarkoitus tarjota mahdollisimman hyvät eväät toimia yhteiskunnassa ja voida hyvin. Koemme, että juuri täysi-ikäistymisen ja itsenäisen asumisharjoittelun nivelvaiheen tutkiminen tarjoaisi hienon näköalapaikan tarkastella laitoshuollosta itsenäistyvien nuorten tietyn elämäntilanteen haasteita varsin syvällisesti.

Osana opintoja sosionomiopiskelijat käyvät tarkoituksellisen runsaasti erilaisia keskusteluja, pohdintoja ja ryhmätöitä vaihtelevissa kokoonpanoissa. Opintojen myötä allekirjoittaneet tulivat toisilleen nopeasti tutuiksi. Jatkossa hakeudumme samoihin opiskelijatyöryhmiin, koska havaitsimme sekä yhteistyömme toimivan persoonatasolla että erityisesti korostuneen keskustelemaan työskentelytapamme olevan molemmille luontaista. Sosionomin työtehtävissä tarpeellinen kollegiaalinen reflektio syntyi välillemme kuin itsestään. Toistuvasti havaitsimme pohtivamme ajatusta, että voisimme tehdä opinnäytetyönkin yhdessä, kun se olisi ajankohtaista.

Sosionomiopinnoissa perehdytään kattavasti suomalaiseen sosiaalipalvelujärjestelmään. Sosiaalipalvelujärjestelmän moninaisuudesta olemme molemmat kiinnostuneet erityisesti lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollon osa-alueesta. Tulevaa opinnäytetyötä pohtiessamme meillä oli selkeä visio, että opinnäytetyömme tulisi keskittymään johonkin lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollon osa-alueeseen.

Kun saimme kiinnostavan opinnäytetyöaihe-ehdotuksen, asiaan liittyvien alustavien pohdintojen perusteella havaitsimme runsaasti synergiaa tarjotun opinnäytetyöaiheen työstämisessä ja oman ammatillisen osaamisemme kehittämisessä. Keskeistä kuitenkin oli oma kiinnostuksemme – ellei peräti innostus – aihekokonaisuuteen. Päätimme tarttua meille esitettyyn haasteeseen.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, johon sisältyy työelämäyhteistyössä toteutettu produkti. Produkti on itsenäisen asumisen harjoittelun opas lastensuojelulaitoksen ohjaajille. Tässä raportissa avaamme produktimme työelämäyhteyden ja tarpeen, esittelemme opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen sekä suunnittelun että toteutuksen. Lopuksi pohdimme työprosessin merkitystä oman ammattilaisuutemme

kehittämisessä ja opinnäytetyömme käytettävyyttä suunniteltuun tarkoitukseensa myös yleisemmin.

Tutkimuskysymyksemme on, miten toteuttaa laadukasta ja johdonmukaista itsenäisen asumisen harjoittelua nuorille lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollossa. Tarkentava tutkimuskysymys on, mitä nuorten itsenäisen asumisen harjoittelua ohjaavan ohjaajan tulee huomioida. Edellä mainittuihin kysymyksiin toiminnallisen opinnäytetyön produkti ja tämä raportti pyrkivät vastaamaan.

2 Työelämäkumppanuus ja yhteistyön kuvaus

Opinnäytetyön tilaaja on Mäkikujan perhetukikeskus. Mäkikujan perhetukikeskus on Riihimäen kaupungin ylläpitämä lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollon perustason yksikkö. Mäkikujalla on kaksi osastoa, joista Vanamo on vastaanotto-osasto, jossa muun muassa arvioidaan palveluiden tarve. Toinen osasto, Apila, on pitkäaikaisempaan, kuntouttavaan asumiseen tarkoitettu osasto. Internetsivuilla (Riihimäki, n.d.) todetaan, että Mäkikujalla toteutetaan suunnitelmallista, arvioivaa ja kuntouttavaa työskentelyä yhdessä lapsen, perheen ja muiden lapsen ympärillä olevien toimijoiden kanssa. Palvelua tarjotaan kiireellisesti sijoitetuille, avohuollon tukitoimin sijoitetuille ja huostassa oleville riihimäkeläisille lapsille ja nuorille.

Lakiteknisessä mielessä ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista on luonnollisesti huoltajilla. Viranomaisten on tuettava huoltajia kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Yksi mahdollinen palvelu on lapsen sijoitus lastensuojelulaitokseen. Jos tilanne on niin akuutti, että lapsi esimerkiksi on välittömässä vaarassa, lapsen sijoitus voi olla peräti kiireellinen ja myös ensimmäinen tarjottava palvelu. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 2, § 38)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022a) määrittelee Lastensuojelun käsikirjassa lastensuojelulaitokset seuraavasti: ”Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Muita lastensuojelulaitoksia ovat esimerkiksi vastaanottokodit ja nuorisokodit.” Lastensuojelun käsikirjassa (THL, 2022b) todetaan sijaishuollosta: ”Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitettun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella.”

Opinnäytetyömme keskeinen lähtökohta oli, että Mäkikujan perhetukikeskus oli havainnut kehitettävää omassa toiminnassaan nuorten itsenäisen asumisen harjoittelujen yhteydessä. Kehitystarve kohdentui erityisesti käytössä olevaan itsenäisen asumisen harjoittelun ohjeistukseen Mäkikujan ohjaajille, jonka koostamisesta muotoutui opinnäytetyömme produkti. Tilaajan kehitystarve määritteli sen, että opinnäytetyöstämme tuli toiminnallinen

opinnäytetyö tuotteineen. Esittelemme toiminnallisen opinnäytetyön teoriaa myöhemmin tässä luvussa.

Opinnäytetyömme produkti toteutetaan kiinteässä, reflektioivassa yhteistyössä allekirjoittaneiden sekä Mäkikujan ohjaajien kesken. Mäkikujalta nimettiin molemmilta osastoilta kaksi ohjaajaa osaksi opinnäytetyön tekemiseen osallistuvaa työryhmää. Yhteistyömme oli käytännössä palaverimuotoisia keskusteluja, joita järjestimme asianmukaisiksi katsomiksemme väliajoin. Ajatus oli tarkastuttaa produktin suunta ja suunnitella työtä eteenpäin siten, että Mäkikujan ohjaajilla oli mahdollisuus huomioida tai tarkentaa tarpeellisiksi katsomiaan seikkoja eli kommentoida etenemistämme. Saimme käyttöömmme myös Mäkikujalla aikaisemmin käytössä ollutta asumisharjoittelun toteuttamiseen liittyvää materiaalia. Päätimme jo suunnitelmavaiheessa, että Mäkikujan ohjaajien näkökulmat ja kokemukset heidän aikaisemmasta toiminnastaan nuorten itsenäisen asumisen harjoittelusta olivat olennaisin osa uuden ohjeistuksen kehittämisessä. Produktin rakenteesta ja keskeisistä teoreettisista painotuksista kerrotaan yksityiskohtaisemmin luvussa 3.

Käytännön haasteiden, kuten sairastumisten ynnä muiden vuoksi sekä aikataulujen yhteensovittamisen helpottamiseksi, palavereista suuri osa toteutettiin Teams-palavereina etäyhteyksin. Emme kokeneet etäyhteyspalavereiden aiheuttaneen hankaluuksia opinnäytetyön tekemiseen, oikeastaan päinvastoin.

Kun asumisharjoittelun aloittamista harkitaan, Mäkikujan työntekijät arvioivat aina asumisharjoittelijan yksilölliset erityistarpeet. Mäkikujan ohjaajat suunnittelevat asumisharjoitteluun siirtyvälle nuorelle itsenäistymissuunnitelman ja asumissuunnitelman, joissa räätälöidään yksilöllinen polku itsenäistymiseen. Produktiamme voidaan käyttää tukityökaluna muun muassa edellä mainittujen suunnitelmien laatimisessa.

Kostamo ym. (2022, s. 8) toteavat, että toiminnallisessa opinnäytetyössä osoitetaan ammatillista asiantuntijuutta produktilla ja raportilla, jotka ovat tehty kehittäväällä ja tutkimuksellisella otteella. Produktin lähtökohdat, valinnat sekä ratkaisut kuvataan

perustellusti. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämisen tavoitteena on ammatillinen tuotos, joka palvelee kohderyhmää tai toimintaympäristön arjen käytäntöjä.

Meidän tapauksessamme ”palvelu” (produkti) konkretisoituu Mäkikujan perhetukikeskuksen työyhteisössä, jossa produkti otetaan käyttöön. Koska toteutamme toiminnallisen opinnäytetyön spesifin lastensuojelulaitoksen tarpeeseen, emme tavoittele tapaustutkimuksen ja toimintatutkimuksen tavoin kehittämismme tuloksena sellaista tutkimustulosta, jota voitaisiin soveltaa yleisemmin toimintaympäristöjen kehittämisessä. Kostamo ym. (2022, s. 8) jatkavat, että toiminnallisessa opinnäytetyössä opinnäytetyön toimintasuunnitelmaa harvoin rakennetaan tapaustutkimuksen tai toimintatutkimuksen periaattein niin, että sitä voitaisiin nimetä tutkimuksesta tuttujen lähestymistapojen ja strategioiden mukaisesti.

Edellä mainituista syistä johtuen opinnäytetyössämme eivät toteudu tapaustutkimuksen tutkimukselliset reunaehdot, joten on ilmeistä, että opinnäytetyömme on jotakin muuta; se on toiminnallinen opinnäytetyö.

3 Teoreettinen tausta

Käytännössä itsenäistä asumista Mäkikujalla harjoitteleva nuori on aina 16–17-vuotias. Lastensuojelulaki (417/2007 § 6) pitää nuorena 18–24-vuotiasta ihmistä. Tässä opinnäytetyössä nuorella tarkoitetaan pääasiassa 16–17-vuotiasta lasta, joka harjoittelee itsenäistä asumista Mäkikujalla. Itsenäistymiseen tarvittavia valmiuksia on toki usein harjoiteltu laitoksen arjessa aiemminkin, pitkissä sijoituksissa jopa vuosia. Täysi-ikäisenä nuori jatkaa itsenäisen elämän harjoittelua toisaalla, useimmiten omassa vuokra-asunnossaan niillä taidoilla, jotka hänelle ovat karttuneet. Lastensuojelun sijaishuollon nuorille on usein tarjolla mahdollisuus jälkihuollon tukitoimiin 25-vuotiaaksi saakka. Opinnäytetyössä keskitytään nuoruuden nivelvaiheeseen, alaikäisyydestä täysi-ikäisyyteen, josta lastensuojeluyksikössä asuva nuori eli sijaishuollon laitoshuollon asiakas mahdollisesti jatkaa niin halutessaan asiakkaaksi jälkihuoltoon.

Opinnäytetyön keskeisiin teemoihin sisältyvät nuoren itsenäistyminen, lastensuojelun sijaishuolto toimintaympäristöineen sekä nuoren itsenäistymisen haasteet. Tämän lisäksi varsinainen produkti (Asumisharjoittelu Mäkikujalla – ohjekansio Mäkikujan ohjaajille) sekä opinnäytetyön asianmukainen rajaaminen vaativat tekemään perusteltuja valintoja produktin sisältöön. Päädyimme siihen, että motivaatiotekijät ovat tärkein teoreettinen ajatuksellinen perusta. Motivaatiotekijät sisältävät halun ja kyvyn harjoittelijakandidaatin itsenäisen asumisen harjoitteluun sitoutumiseen, esimerkiksi sääntöihin. Toinen keskeinen teoreettinen ajatuksellinen kulmakivi on riittävä talousosaaminen, esimerkiksi osaltaan liittyen Maslowin tarvehierarkia-ajatteluun ihmisen fysiologisista perustarpeista, unohtamatta aivan perustavaa laatua olevaa ja erityisesti korostamaamme nuoren taloudellista lukutaitoa. Menetelminä kannatamme myönteisen tunnistamisen elementtejä sekä positiivisen pedagogiikan ajatuksia. Esittelemme edellä mainitut teoreettiset perusteet seuraavissa alaluvuissa.

3.1 Produktin rakenne ja keskeiset teoreettiset painotukset

Produktin rakenne muotoutui työn edetessä muutamien keskeisten suunnitelmavaiheessa pohdittujen ajatusten pohjalta. Tärkein kriteeri oli produktin tilaajan näkemys ja tarve. Tilaajan tahtotilan ensisijaisuuden jälkeen korostimme tutkittua teoreettista tietoa liittyen muun muassa nuoren itsenäistymisen eri osa-alueisiin haasteineen. Lisäksi pohdimme lastensuojelun ammattilaisten (tilaajan nimeämät työntekijät sekä omat kontaktimme) meille eri tilanteissa jakamaa empiiristä ymmärrystä. Suunnitelmavaiheen alkumetreillä totesimme, että meidän ei kannata yrittääkään räjäyttää itsenäisen asumisharjoittelun käsitettä omalla uudella tutkimusurakalla takaisin atomeiksi. Olemassaolevaa tietoa hyödyntäen, jalostaen ja priorisoiden uskoimme, että kykenisimme toteuttamaan valikoituneesta aiheesta toiminnallisen opinnäytetyön ja opinnäytetyön produktin laadukkaasti ja eettisesti.

Tilaajan tarve oli tarkistuslistamainen ja selkeä ohjaajien tukityökalu nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun prosessiin. Keskeinen ajatus produktiin oli myös se, että käyttökokemusten perusteella sitä on tarvittaessa helppo muokata tai täydentää. Teoriaan ja empiriaan nojautuen, nostimme työskentelymme perustaksi asumisharjoittelijan oman

motivaation, itsenäisen asumisen harjoittelijan riittävän laadukkaan talousymmärryksen sekä myönteisen tunnistamisen ja positiivisen pedagogiikan menetelmät. Painotamme myös yleisesti myönteisen asenneilmapiirin tärkeyttä harjoitteluprosessissa. Asumisharjoittelun kannustava sävy todennäköisemmin tuottaa turvallisen harjoitteluilmapiirin, jossa myös epäonnistumisiin suhtaudutaan rakentavasti ja oppimista tavoitellen. Itse produktissa keskeiset teoreettiset painotuksemme näkyvät lähinnä saatesanoissa. Produktia työssään apuna käyttävät ohjaajat voivat halutessaan tutustua produktin teoreettisiin kannanottoihin ja perusteluihin tässä raportissa.

3.2 Motivaatiotekijät

Tekemisestä motivoitumisen tapoja on kaksi: sisäinen ja ulkoinen, joista usein jompikumpi on dominoiva. Ulkoinen motivaatio on reaktiivista, uhkiin vastaamista. Tekeminen on silloin väline saavuttaa ulkoisia päämääriä. Tekeminen voi tuntua pakkopullalta, joka täytyy tehdä, kun muutakaan ei voi. Vertauskuvallisesti voidaan puhua keppi- ja porkkanamotivaatiosta. Passiivinen olento saadaan liikkeelle keppiä (kielteinen) tai porkkanaa (positiivinen) käyttämällä. Sisäinen motivaatio on proaktiivista, jossa yksilö hakeutuu tekemään itseään innostavia asioita, palkkiosta riippumatta. Asiassa pysymistä ei tarvitse pakottaa, vaan energia virtaa tekemiseen luontaisesti, jonka vuoksi sisäisesti motivoitunut ei edes kuormitu samalla tavalla kuin ulkoisesti motivoitunut. Sisäisesti motivoitunut etsii tekemään itselleen mielekkäitä ja innostavia asioita. (Martela & Jarenko, 2014, s. 14)

Opiskellessamme Hämeen ammattikorkeakoulussa olemme todenneet, että sosionomikoulutuksessa on runsaasti painotettu sosiaalipedagogista ajattelutapaa ja työtettä. Nivalan & Rynnäsen (2019, s.168) mukaan sosiaalipedagogiikan ytimeen kuuluu ajatus itseapuun auttamisesta, itsekasvatuksen tukemisesta ja elämänhallinnan edistämisestä. Osallisuuden tukeminen ja empowerment käsitteistö, kuten voimauttaminen ja valtauttaminen ovat myös keskeisellä sijalla sosiaalipedagogisessa eetosessa. Kasvava (tapauksessamme nuori) ei ole vain passiivinen kasvatuksen vastaanottaja. Kasvattajan (tapauksessamme asumisharjoittelun ohjaajan) tulee vaikuttaa kasvavaan, mutta myös tukea tämän sisäisten kasvun mahdollisuuksien toteutumista ja oman tahdon kehittymistä.

Mielestämme motivaatiotekijöistä ja sosiaalipedagogisesta työotteesta on poimittavissa yhteisiksi piirteiksi toimijan itsensä korostunut rooli ja aktiivisen roolin ottamisen haluamisen tärkeys. Kun on aitoa omaa halua, on myös sisäistä motivaatiota. Siten on mahdollisuus omaan tahtoon sekä sisäiseen kasvuun eli kaiken kaikkiaan positiiviseen kehitykseen. Puhtaan teoriapohjan lisäksi omat kokemuksemme työelämässä sekä kollegoiden ajatukset ovat kirkastaneet allekirjoittaneille asumisharjoittelijan oman motivaation tärkeyttä. Tyhjän päälle on vaikea ellei mahdotonta rakentaa. Haluton harvoin edistyy.

3.3 Talous ja tarvehierarkia

Luvussa 3 totesimme, että itsenäisen asumisen harjoittelijan riittävän laadukas talousymmärrys on yksi opinnäytetyömme keskeisistä teoreettisista painotuksista. Talousymmärryksen tietoinen painotus pohjautuu pääosin empiriaan ja uudehkoon tutkimustietoon sekä hippuseksi Maslowin (1943) ajatteluun tarvehierarkiasta.

Erytisesti Maslowin ajattelun tarvehierarkiasta koemme mielekkääksi perusasioiden äärellä olemiseksi. Jotta nuori edes voi harjoitella itsenäistä asumista, on aivan pakko olla perusfasiliteetit, kuten lämmin asuinkelpoinen harjoitteluasunto. Seikka on itsestään selvä, mutta joskus itsestäänselvydetkin kannattaa sanoittaa. Jos vuokra- tai ruokarahat hassaa, on häätöuhan alla ruoatta melkoisen haastavaa harjoitella enää mitään itsenäisen asumisen taitoja. Valitettavasti raha – ja varsinkin sen puute— on ankara palautteen antaja.

Nuorilla aikuisilla on ikäluokista eniten maksuhäiriömerkintöjä, joten nuorten taloudellisen lukutaidon edistäminen on erittäin tärkeää (Saira, 2022, s. 12). Taloudellinen lukutaito tarkoittaa henkilön kykyä ymmärtää oman taloutensa hoitoon liittyviä asioita sekä kykyä soveltaa erilaisia taloustietoja käytännössä (Saira, 2022, s. 8). Taloudellisen lukutaidon puute on yksi merkittävimmistä viime vuosien maksuhäiriömerkintöjen tasaiseen kasvuun vaikuttavista tekijöistä (Saira, 2022, s. 12).

3.4 Myönteinen tunnistaminen ja positiivinen pedagogiikka

Olemme pyrkineet tuottamaan produktin ”tulinnan hengeksi” myönteisen tunnistamisen elementtejä. Tavoitteena on vahvistaa nuorten itsetuntoa keskittymällä pääosin positiivisiin asioihin. Myös positiivinen pedagogiikka on hyvin lähellä samankaltaista ajattelua.

Myönteisen tunnistamisen kohteita tai tapoja ei ole mielekästä määritellä tarkkarajaisesti. Sen sijaan myönteisen tunnistamisen yleiset periaatteet voidaan tiivistää neljään näkökohtaan: 1. arkiympäristöissä toimiminen, 2. keskittyminen voimavaroihin, 3. yhteisöllisyys ja ennaltaehkäisy sekä 4. toimintakulttuuri. (Häkli ym, n.d., ss. 21 – 22)

Myönteistä tunnistamista on helpointa toteuttaa siellä, missä lapset ja nuoret luonnostaan ovat: kodeissa, kouluissa, kaveriporukoissa, harrastusseuroissa, nettiyhteisöissä, nuorisotaloilla ja niin edelleen. Edellä mainitut ovat siten luontevia aktiivisen ja tietoisien myönteisen tunnistamisen paikkoja. Myönteinen tunnistaminen ei edellytä erillisiä toimintoja, toimitiloja, projekteja tai hankkeita. Ongelmien osoittelu ei motivoi kuten kiinnostus, kunnioitus, tuki, huolenpito ja onnistumisiin keskittyminen. Myönteisen tunnistamisen avulla vältetään leimaamista yksilöä tai korostamista vaikeuksia. Keskeistä on havaita nuorille henkilökohtaisesti merkittäviä asioita, ihmisiä ja toimintoja ja korostaa näihin liittyviä voimavaroja sekä onnistumisia. (Häkli ym, n.d., ss. 21 – 22)

Ongelmia ei kuitenkaan sivuuteta vaan nuoria tuetaan arkiympäristöjensä aktiivisina jäseninä heikkouksineen ja vahvuuksineen. Voimavaroihin keskittyvän myönteisen tunnistamisen tarkoitus on tukea itsetuntoa ja yhteisöllistä toimijuutta sekä vahvistaa nuoren yhteiskunnan aktiivista jäsenyyttä. Kaikki kaipaavat ja ansaitsevat tulla tunnistetuksi. Yhteisöissä, jotka tunnistavat myönteisesti, kaikki yhteisön jäsenet ovat niin tunnistamisen kohteita kuin toteuttajiaakin. Myös lapset ja nuoret, jotka saatetaan mieltää aikuisten tuen, kontrollin, hyväksynnän ja arvioinnin kohteiksi. Yksilökeskeisyyden sijasta yhteisöllisen toimijuuden korostaminen on keskeistä, kun tavoitellaan aktiivisen toimijuuden kehittymistä sekä syrjäytymistä ehkäisevän yhteisöllisen kiinnittymisen tukemista. Institutionaalisissa arkiympäristöissä myönteistä tunnistamista pystyy käyttämään kaikkea toimintaa läpileikkaavana periaatteena. ”Tunnistamisen kulttuurin” leviäminen yhteisössä on

tavoiteltavaa niin, että kaikenikäiset ihmiset voimaantuvat yhä useammin tunnistamaan toisiaan myönteisesti. Täten myös ominaisuuksilla, jollaisia pidetään arvossa vain saman yhteisön jäsenien keskuudessa, on potentiaalia tulla kattavammin huomatuiksi. (Häkli ym, n.d., s. 22)

Mervi Kesti (2018) on kandidaatin tutkielmassaan tutkinut positiivista pedagogiikkaa. Hänen toinen tutkimuskysymyksensä oli suluisa tarkentaen ”miksi positiivinen pedagogiikka on toimiva”. Kesti listasi tutkimuksessaan viisi positiivisen pedagogiikan perusajatuksen taustaolettamaa seuraavasti:

1. Myönteinen ja yhteisöllinen toimintakulttuuri vahvistavat oppimista, sosiaalisia suhteita ja hyvinvointia.
2. Lähtökohtana lapsen osallisuudelle ja toimijuudelle kasvatus- ja opetustyössä on kasvuympäristöjen kokonaisuus.
3. Oppimisen ja hyvinvoinnin voimavaroina ovat myönteiset tunteet.
4. Oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisen edellytyksenä on lapsen vahvuuksien tunnistaminen.
5. Kasvatuskumppanuutta rakennetaan arvostavassa ja luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa. (Kesti, 2018, ss. 4-5)

Kesti (2018, s. 27) toteaa tutkimuksensa tuloksista muun muassa, että hyvinvointia lapsuudessa rakentaa rajat, rakkaus, hyväksyntä ja turvallisuus. Kasvuoloista riippumatta hyvinvointia voidaan oppia ja opettaa. Ongelmakeskeisyys ei ole lisännyt inhimillistä kukoistusta, vaan se on aiheuttanut mielenterveyshäiriöitä.

3.5 Nuoren itsenäistyminen

Autismiliitto (2022) määrittelee internetsivuillaan itsenäistymisen käsitettä seuraavasti: ”Itsenäistyminen tarkoittaa psyykkistä kypsymistä, irtautumista vanhemmista, omaan kotiin muuttamista sekä arkeen liittyvien taitojen haltuun ottamista. Itsenäistyminen tarkoittaa myös vastuun kantamista omista valinnoista ja päätöksistä sekä oman toimijuuden vahvistumista.”

Päivi Laakkonen (2014, s. 18) puolestaan toteaa nuoruuden olevan tärkeä kehitysvaihe, jonka aikana ihminen kehittyy kohti tulevaisuuttaan ja aikuisuutta. Elämänkaarijattelun kontekstissa kehityksen painotetaan olevan jatkuva prosessi, jossa kaikkiin ikävaiheisiin kuuluu kehittymishaasteita, joita ratkaistaan siirtymävaiheissa. Kehittymiseen tarvitaan oppimista sekä joustavuutta. Nuoruudessa ihmisen kehitystehtäviä ovat esimerkiksi lapsuuden kodista itsenäistyminen, ystävyysuhteiden muodostaminen sekä ammattiin kouluttautuminen. Aikanaan nuoruudessa voi tulla opiskelujen ja työelämän ohella ajankohtaiseksi myös perheen perustaminen. Kehitystehtävien tavoitteiden onnistuminen tuo ihmiselle onnellisuutta ja tukee seuraavan kehitystehtävän kohtaamisessa. Itsenäistyminen on siirtymävaihe lapsuudesta nuoruuteen ja pyrkimistä sekä sosiaaliseen että taloudelliseen itsenäisyyteen.

3.5.1 Itsenäistymisen haasteita

Oman olemuksen hyväksyminen, tulevaisuuskuva rakentuminen sekä elämäntarkoituksen etsintä ovat osa nuoruuteen kuuluvia kehityshaasteita. Nuoren itsenäistymisessä tavoitteina ovat omien sosiaalisten verkostojen muodostaminen, vastuunotto omasta hyvinvoinnista sekä riippumattomuuden lisääntyminen ja sosiaalisesti vastuullinen käytös. Haasteita tuottavat myös esimerkiksi raha-asiat, palveluissa asioiminen, siisteyden ja puhtauden ylläpito sekä ravinnon hankinta. (Laakkonen, 2014, ss. 20-21)

Laakkonen edellä kiteyttää mielestämme hyvin itsenäistymiseen liittyviä tavoitteita ja haasteita. Peilatesamme niitä nuoren pääsemiseen / joutumiseen kodin ulkopuolelle sijoitetuksi väitämme, että jo pelkkä sijoitus itsessään vääjäämättä koettelee kaikkia Laakkosen edellä mainitsemia tavoitteita.

3.5.2 Itsetunto

Olemme pohtineet itsenäistymisen haasteiden usein liittyvän nuorten heikon itsetunnon kysymyksiin. Hyvä itsetunto tarjoaa luonnollisesti paremmat edellytykset kohdata uusia ja epävarmuutta herättäviä tilanteita. Huono itsetunto ja heikko itseluottamus puolestaan tekevät asioiden kohtaamisesta vaikeampaa.

Olli Kiviruusu (2017) on väitöskirjassaan tutkinut itsetunnon kehitystä nuoruudesta aikuisuuteen sekä siihen liittyviä tekijöitä. Kiviruusun (2017, s. 56) tutkimuksen yksi keskeinen tulos oli, että nuoruudessa itsetunto kehittyy positiivisesti varhaiseen aikuisuuteen. Tulos on samassa linjassa perinteisten kulttuuria ja yksilöä käsittelevien kehitysteorioiden kanssa, joissa kehitys nuoruudesta aikuisuuteen hahmotetaan erinäisten peräkkäisten vaiheiden läpikäymisenä sekä erilaisten kehitystehtävien suorittamisena. Nuoruuden epävarmuudet ja kehitykseen liittyvät haasteet selvitetään ja sen myötä nuori omaksuu vähitellen aikuisuuteen kuuluvat roolit sekä oppii hallitsemaan ne.

3.5.3 Aivot kehittyvät

Meillä on kaikilla jonkinlainen kokemus siitä, että lapsuudessa tapamme jäsentää asioita oli varsin toisenlainen kuin aikuisena. Tähän saa kosketuspintaa melko nopeasti, kun esimerkiksi kuuntelee lasten kertomana heidän pohdintojaan. Voisi sanoa, että ”tylsät” aikuiset ajattelevat asioita monimutkaisemmin ja laaja-alaisemmin. Lapsuuden ja aikuisuuden välissä on nuoruus. Menemättä tässä työssä aivojen kehitykseen ja biologiaan syvällisesti, nostamme muutaman huomionarvoisen asian.

Elisa Hermanson (2018, s. 846) kirjoittaa Aikakauskirja Duodecimissa nuoruudesta ja siihen liittyvästä aivojen kehityksestä. Oletettuun uhkaan liittyvät emotionaalisesti merkittävät ärsykkeet herättävät biologisen valpastumisjärjestelmän, eli elimistö valmistautuu taistelemaan, pakenemaan tai jähmettymään. Tämän biologisen järjestelmän käynnistymisessä on suuria synnynnäisiä eroavaisuuksia. Jotkut reagoivat nopeasti ja ovat heti valmiita pakenemaan tai taistelemaan. Nopeasti kytkeytyviä reaktioita opitaan säätelämään kehityksen myötä. Nuoruudessa reaktiivisuus voimistuu ja säätelyn tarve kasvaa. Jäädessään vaille säätelyä, reaktioista on haittaa oppimiselle sekä sosiaaliselle toiminnalle että terveellisten valintojen tekemiselle.

Nuoruudessa myös toisen ihmisen asemaan asettuminen tilapäisesti vaikeutuu. Sama koskee kasvojen ilmeitä käsitteleviä aivoalueita, joiden toiminta hidastuu ja häiriytyy. Aivomuutoksista aiheutuvan sosiaalisen kömpelyyden lisäksi nuorten aivot ylivalpastuvat sosiaalisen hyväksynnän ja torjunnan viesteille. Nuoren aivot myös vahingoittuvat stressistä

aikuista helpommin. Nuoren aivot ovat kuitenkin myös hyvin plastiset, eli ne hermoradat vahvistuvat, joita käytetään. (Hermanson, 2018, ss. 846-847)

On mielestämme ensiarvoisen tärkeää, että nuorelle on tarjolla ymmärrystä, ohjausta ja tukea. Nuori ei välttämättä itsekään pysy räiskyvässä tunnemaailmassaan mukana. Nuorten kanssa työskennellessä tarvitaan kärsivällisyyttä ja mielestämme on eduksi, mikäli aikuisella on edes kohtalaista ymmärrystä siitä, mitä nuoren aivoissa tapahtuu. Tieto varmasti helpottaa aikuista auttamaan nuorta itseymmärryksessä.

3.5.4 Resilienssi itsenäistymisen tukena

Resilienssi on olennainen osa mielenterveyttä. Resilienssillä tarkoitetaan psyykkistä joustavuutta sekä selviytymiskykyä. Se syntyy vuorovaikutuksessa ja on läsnä sekä yksittäisten ihmisten elämässä että yhteisöissä. Resilientti ihminen tai yhteisö selviytyy arjen stressistä, haasteista sekä muista muutoksista huolimatta. (Suomen mielenterveys ry, 2022)

Lapsen resilienssin kehittämisessä luotettava ja vahva ihmissuhde aikuiseen toimii tukipilarina. Resilienssi kehittyy kasvattajan tuella, kun lapsi saa rohkaisua ongelmanratkaisutaitojen sekä impulssikontrollin säätelykyvyn kehittämisessä. Tämä tarjoaa lapselle keinoja kohdata elämän vastoinkäymisiä. (Helimäki, 2022, s. 4)

Empiirisen kokemuksemme myötä olemme havainneet, että impulssikontrollin lisäksi tunnesäätelytaidoilla muutenkin on suuri merkitys resilienssin kehittymisen kannalta. Kuten taidoissa yleensä, myös tunnetaitojen hallinnassa on isoja eroja nuorten välillä.

3.6 Opinnäytetyöaihetta käsitteleviä teoksia

Opinnäytetyömme kaltaisia tutkimuksia erilaisine oppaineen on toki tehty runsaasti myös aiemmin, mutta suuri osa löytämistämme materiaalista on ”vain” ammattikorkeakoulutasoista tutkimusta. Aihepiirimme eri osa-alueista löytyy huomattavasti laajemmin korkeatasoista tutkimusta sekä erilaisia julkaisuja. Nostamme raporttiin esimerkeiksi kaksi tutkimusta sekä THL:n oppaan.

Tuulia Soini (2018) on ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään tehnyt kaksi opasta, joiden tavoitteena oli johdonmukaistaa itsenäistyvien nuorten kanssa tehtävää työtä Kaarinan SOS-lapsikylässä. Toinen opas tehtiin jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle ja toinen nuoren itsenäistymistä tukevalle ohjaajalle.

Soinin ja meidän tekemäämme opinnäytetyötä yhdistää esimerkiksi painotus positiivisuudesta, nuoren motivoinnista sekä yksilöllisyydestä. Merkittävänä erona voidaan todeta, että allekirjoittaneiden työssä tehtiin vain yksi opas, joka on ohjaajille.

Päivi Laakkonen (2014) on tehnyt ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönään tapaustutkimuksen, jonka tavoitteena oli kehittää itsenäistymistä tukeva malli Luovin ammatilliselle erityisoppilaitokselle. Työn painopisteenä oli itsenäisen elämän mukana ilmenevien haasteiden ennakointi erityisesti nuorten opintojen päätösvaiheessa.

Laakkosen tutkimus on meidän työhömmme verrattuna luonteeltaan erilainen ja tehty toisenlaiseen toimintaympäristöön. Tiettyjä yhtäläisyyksiä töissä kuitenkin on; itsenäistymiseen liittyvät ilmiöt ja haasteet toistuvat laajalti.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2013) on julkaissut nuorten parissa työskenteleville aikuisille oppaan, joka käsittelee nuorten mielenterveyshäiriöitä. Oppaassa käydään läpi yleisimpiä nuorten mielenterveyshäiriöitä. Oppaan tavoite on tukea työntekijöitä nuorten psyykkisen oireilun tunnistamisessa sekä tarjota käytännönläheistä tietoa oireilevien nuorten hoitoon.

Opinnäytetyömme keskeinen ero THL:n julkaisuun on se, että käsittelemme nuoren itsenäistymistä sijaishuollon maailmassa. Nostamme THL:n tekemän oppaan esimerkiksi, koska siinä on mielestämme oleellista ja tärkeää tietoa, jota voidaan hyödyntää myös nuoren itsenäistymistä tukevassa työskentelyssä.

4 Produktin tarkoitus ja tavoite

Toteutimme toiminnallisen opinnäytetyön, jonka produkti eli ammatillinen tuotos on itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamisen opas ohjaajille. Mäkikujan perhetukikeskuksesta esitettiin meille ajatus opinnäytetyöaiheesta; heille yksilöllisesti räätälöity ohjekansio nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamisen tueksi. Asumisharjoittelu toteutetaan Mäkikujan yksikön tiloissa sijaitsevassa harjoitteluasunnossa. Mäkikujalla toteutettujen nuoren itsenäisen asumisen harjoittelujen yhteydessä oli havaittu kehitystarvetta asumisharjoittelun ohjaajien yhtenäiselle ohjeistukselle.

Mäkikujalla ei ollut tähän opinnäytetyöhön liittyen tutkimuksellista tarvetta selvittää nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun haasteita heidän yksikössään. Sen sijaan Mäkikujan tarpeena oli saada aiempaa yhtenäisempi ja selkeämpi ohjeistus yksikön nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun toteutukseen.

Opinnäytetyönä toteutettavan produktin on tarkoitus olla eräänlainen tiivis ja selkeä yleisohjeistus Mäkikujan ohjaajien työskentelyn tueksi. Mäkikujan toiveena oli saada tarkistuslistamainen kokonaisuus, josta löytyy kattavasti tärkeät asiat, jotka nuoren kanssa pitää käydä läpi. Produktimme on peruslinjat sisältävä kokonaisuus, jota Mäkikujalla tulevaisuudessa jatkokehitetään ja sovelletaan heidän tarpeidensa mukaisesti.

5 Produktin suunnittelu ja toteutus

Menetelmiksemme produktin tekemiseen muodostuivat Mäkikujan ohjaajien kanssa käydyt palaverit, heiltä saadun materiaalin hyödyntäminen sekä opinnäytetyön tekijöiden keskinäinen analyttinen pohdinta. Lisäksi tukeuduimme aikaisempaan tutkimustietoon ja muihin tarkoituksenmukaisiksi katsomiimme lähdemateriaaleihin. Tässä luvussa käymme opinnäytetyötaivalta läpi seikkaperäisemmin sekä perustelemme tehtyjä valintoja.

5.1 Opinnäytetyön suunnittelu

Päätettyämme ottaa meille ehdotetun opinnäytetyöaiheen tehtäväksi, aloitimme suunnittelun Mäkikujan kanssa. Alussa opinnäytetyön sisältö ja laajuus oli kokonaisuudeltaan hahmottumatta. Alustava ajatus oli, että produkti olisi yksityiskohtainen teos, jossa käydään huolellisesti asumisharjoitteluun liittyvät tilanteet ja ilmiöt läpi sekä niihin määriteltäisiin selkeä ja seikkaperäinen ohjeistus. Lisäksi pohdimme myös sitä, että produktissa määritellään tarkasti asumisharjoittelua koskevat säännöt.

Osana opinnäytetyöhön kuuluvaa prosessia teimme opinnäytetyösuunnitelman. Opinnäytetyösuunnitelmaan peilaten, produktimme perusajatus on säilynyt melko muuttumattomana, mutta joitakin tarkennuksia on tehty. Suunnitelmassa pohdinnat olivat vielä sen suuntaisia, että tekemämme produkti tarjoaisi käytännön ohjeita asumisharjoittelun ohjaajana toimimiseen. Ajatuksemme myös oli, että asumisharjoitteluun osallistuvat nuoret ovat peruskykeneviä ja tavanomaisen toimintakyvyn omaavia. Kuten tästä luvusta käy ilmi, nämä kaksi asiaa tarkentuivat. Produktimme muodostui yleistasoisemmaksi ja Mäkikujan työntekijät arvioivat kunkin nuoren mahdollisuuden osallistua asumisharjoitteluun yksilöllisesti.

Alkuvaiheessa pohdimme ajatusta nuorten äänen kuuluviin saattamisesta. Keskusteluissa nousi esiin myös näkökulma, jossa voitaisiin kuulla sijoitettujen nuorten vanhempien näkemyksiä ja toiveita asumisharjoittelujen suhteen. Päädyimme lopulta yhteistyössä Mäkikujan kanssa työn rajaamiseksi siten, että emme tee tutkimuksellista kyselyä tai muutoin keskity tutkimaan nuorten ajatuksia asumisharjoittelua varten. Painotimme Mäkikujan henkilökunnan näkemyksiä, sillä produktimme on nimenomaan työntekijöiden käyttöön tarkoitettu työkalu. Pidimme kuitenkin tärkeänä, että nuorten kokemuksia ja ääntä huomioidaan ohjaajien aiemmin toteuttamien itsenäisen asumisen harjoittelujen aikana kertyneiden kokemusten pohjalta.

Työn rajaamisen ja siihen liittyvän suunnittelun myötä tarkentui kuva, että oppaassa ei ole tarvetta määritellä asioita turhan yksityiskohtaisesti. Ratkaisuumme myötävaikutti pohdintamme nuorten yksilöllisyyden huomioimisen tärkeydestä. Päädyimme siihen, että

oppaassa on tärkeää käsitellä aihealueina riittävän kattavasti sellaiset asiat, jotka koskevat nuoria yksilöllisyydestä riippumatta. Asumisharjoittelua ohjaavien työntekijöiden tehtäväksi jää räätälöidä yhteistyössä nuoren kanssa yksilöllisiin tilanteisiin sopivat suunnitelmat ja tavoitteet. Produktimme päätarkoitus on olla aputyökalu ohjaajille muun muassa suunnitelmien laatimisen tueksi.

Produktin tarkemman sisällön ja teoreettisten lähtökohtien pohdintojen edetessä, meille vakiintui tärkeimmiksi lähtökohdiksi nuoren oma motivaatio sekä riittävät taloustaidot. Keskustelimme päälinjojen valinnasta runsaasti sekä kriittisesti. Lopputulema oli se, että mielestämme muiden itsenäisen asumisen harjoitteluun liittyvien osa-alueiden suhteen nuoren kehittyminen häiriintyy -tai peräti estyy- elleivät nämä kaksi asiaa ole riittävällä tasolla. Halusimme myös korostaa produktin taustalla kulkevana ajatuksena kannustavaa ja positiivista ilmapiiriä. Tämä on Mäkikujan toteuttamassa työskentelyssä jo muutenkin tärkeä painopiste ja näin ollen allekirjoittaneiden ajattelu oli luontevaa sisällyttää myös nuoren itsenäisen asumisen harjoitteluun. Edellä mainittuja sekä muita teoreettisia näkökulmia avataan lisää luvussa kolme.

Työstimme produktia verrattain pitkälle siten, että siinä avattiin varsinaisten aihealueiden lisäksi allekirjoittaneiden teoreettisia perusteluja ja ajattelua valittujen teemojen takana. Mäkikujan kanssa keskustellessa tarkentui heidän toiveensa mahdollisimman selkeästä ja tarkistuslistanomaisesta kokonaisuudesta. Päädyimme jättämään perustelevat ja avaavat tekstiosuudet vähemmälle, jolloin produktissa tähdättiin korostamaan Mäkikujan toiveiden mukaisesti yksinkertaisuutta ja selkeyttä.

5.2 Toteutus käytännössä

Käytännön toteutuksessa koimme erityisen tärkeänä, että kommunikointimme ja reflektio Mäkikujan kanssa on riittävää. Halusimme varmistaa, että työemme etenee sellaiseen suuntaan, josta kaikilla on yhteisymmärrys.

Sovimme viisi palaveria Mäkikujan kanssa, joissa tarkastelimme työn sen hetkistä vaihetta ja suunnittelimme jatkokuvia. Palavereja pidettiin parin viikon – noin kuukauden välein.

Palavereista osa pidettiin etäyhteyksin sekä osa Mäkikujan tiloissa. Mäkikujalla palaveeraamisen yhteydessä kävimme myös itsenäisen asumisen harjoitteluasunnolla. Mäkikuja ei ollut opinnäytetyön tekemistä aloittaessa tyystin vieras paikka, joten pelkkään tutustumiseen ei tarvinnut käyttää juurikaan aikaa.

Mäkikujalta työskentelyymme osallistuvat työntekijät pääsivät osallistumaan palavereihin vaihtelevin kokoonpanoin työvuorohaasteiden mukaisesti. Kokosimme palavereihin valmiiksi kysymyksiä ja ehdotuksia, joita esittelimme Mäkikujan ohjaajille. Saimme palavereissa palautetta ja tarkennusta työssä etenemistä varten. Produkti ja sen tarkempi kuva hahmottui samalla myös Mäkikujalle. Palaverien lisäksi toinen opinnäytetyön tekijöistä on Mäkikujalla asioidessaan käynyt useampia keskusteluja ja pohdintoja Mäkikujan henkilökunnan kanssa opinnäytetyöhön liittyen.

Valtava osa opinnäytetyömme tekemisestä toteutui allekirjoittaneiden keskinäisissä Teams-palavereissa. Muutaman kerran työskentelimme myös kasvokkain. Keskinäisiä Teams-palavereita meillä oli noin 80 kappaletta ja ne olivat kestoltaan keskimäärin noin kolmen tunnin mittaisia. Palavereissa työstimme muun muassa produktin PowerPoint-dioja, niiden sisältöjä sekä kävimme läpi eri lähteitä ja suunnittelimme teoriapohjaa. Aikanaan työstimme myös opinnäytetyön raporttia. Kävimme palavereissa läpi myös molempien omalla ajallaan työstämiä vaiheita, kuten kirjoittamiamme tekstejä sekä suunnittelimme seuraavat askelmerkit ja tapaamisajat.

Edellä mainittujen kahdenvälisten sekä Mäkikujan kanssa käytyjen palaverien lisäksi osallistuimme HAMKin opiskelumoduliin kuuluviin opettajajohtosiin opinnäytetyöryhmiin. Opinnäytetyöryhmien Teams-tapaamisissa saimme sekä opiskelutovereilta että opettajalta palautetta ja neuvoja työskentelymme tueksi.

Produktin suunnittelussa ja ilmaisussa on korostettu nuorten yksilöllisyyttä. Tämä vaikutti oleellisesti siihen, millä tasolla produktissa voitiin määritellä erilaisia linjauksia tai käytäntöjä. Painotus oli lopulta se, että produktissa nimetään käsiteltävä asia ja Mäkikujan ohjaajille jää valittavaksi sopiva toteutustapa ja tulokulma sekä niiden yksilöllinen räätälöinti.

Pohdittaessa produktin lopullista esitysmuotoa päädyimme siihen, että se on PowerPoint-esityksen muodossa. Siten muun muassa voidaan tulostaa tarvittaessa myös erillinen paperiversio. PowerPoint-esitystä Mäkikujan on helppo muokata tai ja täydentää omien käyttökokemustensa pohjalta.

Mäkikuja toivoi, että tekisimme varsinaisen produktin liitteeksi myös kolme työskentelyä tukevaa asiakirjaa. Nämä olivat ”vuokrasopimus” asumisharjoittelua varten, harjoitteluasunnon avaimen käyttöä koskeva sopimus sekä viikkosuunnitelmapohja. Harjoitteluvuokrasopimuksen tarkoituksena on se, että sen avulla nuorelle voidaan havainnollistaa oikean vuokrasopimuksen sisältöjä ja elementtejä. Liitteinä tulevat asiakirjat tehtiin Word-tiedostoina ja niistäkin on mahdollista tulostaa paperiset versiot. Hyödynsimme asiakirjojen tekemisessä Mäkikujalta saamiamme materiaaleja.

6 Pohdinta

Tämä opinnäytetyö noudattaa tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) HTK-ohjetta. Olemme pyrkineet varmistamaan parhaan kykymme mukaisesti, että opinnäytetyömme prosessi on ollut luotettava, rehellinen, arvostava ja vastuuta kantava. Tieteellisen työn tekemisen näkökulmasta opinnäytetyö on huolellisesti suunniteltu, huolellisesti toteutettu sekä tieteellinen toiminta huolellisesti dokumentoitu.

Kuten luvuissa 3.1 ja 5.2 totesimme, eräs keskeinen ajatus produktin työstämisessä oli myös se, että käyttökokemusten perusteella sitä on tarvittaessa helppo muokata tai täydentää. Produktiin on siis sisäänrakennettu ajatus muokkautumisesta käyttökokemusten perusteella. PowerPoint -muodon valinta produktille oli kätevän jatkomuokkaamisen pääsyy.

Työn edetessä ajatuksiimme nousi mahdollisuus saada käyttökokemuspalaute vielä opinnäytetyön raportin kirjoittamisvaiheessa. Valitettavasti kyseinen ajatus ei ajanpuutteen vuoksi toteutunut, joten varsinaiset kehitysehdotukset ja niiden työstö jää tilaajan tehtäväksi. Oman ajankäytömme tarve pääsi työn edetessä yllättämään. Eri elämäntilanteet ja niiden arvaamattomuus, opinnäytetyön tietty itsestä riippumaton kulkukaavio sekä

byrokraattinen ajankesto ja esimerkiksi omat ansiotyöt veivät aikaa sittenkin suunniteltua enemmän.

Selkein jatkokehittämisen tarve on mielestämme sille, miten mitata produktin hyöty ja asumisen harjoittelun onnistuminen objektiivisesti. Mittaristo kyseiselle ”laadunvalvonnalle” epäilemättä on haastava kehittää. Idealistiset teoreettiset ajatukset ja asumisharjoittelun ohjaajien tavoitteet ovat varmasti suhteellisen helppo koota, mutta entäpä toteutuksen tasokkuus? Kannattaa muistaa, että prosessissa on mukana myös asumisharjoittelija eli nuori! Joku voisi sarkastisesti kysyä, onnistuiko itsenäisen asumisen harjoittelu 26 prosenttisesti vai 84 prosenttisesti. Siinäpä jollekin sosionomiopiskelijalle vaikka opinnäytetyöaihetta kerrakseen.

Toinen pohtimamme jatkokehittämisen paikka on valitettavasti jopa haastavampi rasti. Vielä ensimmäisissä pohdinnoissamme sekä suunnitelmavaiheessa ajattelimme, että koostaisimme kattavamman produktin seikkaperäisine toimintaohjeineen. Viimeistään opinnäytetyön lopullisessa rajausvaiheessa havaitsimme tavoittelevamme aivan liian suurta kokonaisuutta ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi, jos produkti olisi ollut täysin alkuperäisten suunnitelmiamme kaltainen. Tietenkin myös tilaajan tarve muutti suunnitelmiamme. Edellä mainittu alustus viittaa vahvasti siihen, että jotakin joskus tavoiteltua opinnäytetyöstämme puuttuisi. Olemme toteuttaneet produktina ohjeistuksen, mitä asumisharjoittelua ohjaavien ohjaajien tulee huomioida. Looginen, mutta jättimäinen kysymys on, miten ohjaajien tulee huomioidut asiat yhdessä harjoittelijan kanssa toteuttaa. Tässä kohdassa pohdinnoissamme korostuivat myös harjoittelijoiden yksilöllisyyden huomioimisen tärkeys. Valtava, loputtomia yksityiskohtia huomioiva ohjeistus erilaisilla menetelmillä höystettynä olisi ollut mammuttimainen haaste. Siinä sitä olisi opinnäytetyön aiheet hyvin, hyvin monille sosionomiopiskelijoille.

Ammatillisen kehittymisen kannalta allekirjoittaneiden yhteiset pohdinnat lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollon ympäristöstä ja varsinkin nuorten itsenäistymisen haasteiden pähkäily oli suunnattoman avartavaa. Kymmenet tuntien ja taas tuntien mittaiset keskustelut edesauttoivat erilaisten näkökulmien tulemistä kattavasti tutuiksi. Allekirjoittaneet ovat myös itse omassa työssään jo saaneet omia kokemuksia opinnäytetyön

aiheeseen liittyen. Lisäksi työtovereiden eli konkareiden kanssa veivatut pohdinnat ovat olleet erityisen antoisia.

Tilaaaja totesi palautteessaan, että produkti on tilaajan toiveita vastaava. Tilaaaja kehui yhteistyötämme sujuvaksi ja tiiviksi, jollaista myös tavoittelimme. Myös produktin sisältö, visuaalisen ilmeen selkeys sekä helppolukuisuus vastasivat tilaajan tarkoitusta. Palautteen perusteella onnistuimme tavoitteessamme huomioida tilaajan tarpeet ja toiveet sekä työn edetessä ilmenneet muutosehdotukset.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö ja toiminnallisen opinnäytetyön peruseriaatteisiin tavallisesti kuuluu, että eri toimintaympäristöjen kehittämisessä yksittäisten töiden anti on haastavaa soveltaa yleisemmin. Uskallamme kuitenkin väittää, että vastaavan ympäristön (sijaishuollon laitoshuollon) itsenäisen asumisen harjoittelua ohjaaville ohjaajille opinnäytetyömme ajatusten läpikäymisestä ainakaan haittaa on!

Lähteet

A. H. Maslow. (1943). *A Theory of Human Motivation*. Haettu 4.5.2023 osoitteesta *Classics in the History of Psychology*. York University. (2000).

<https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>

Autismiliitto. (2022). *Itsenäistyminen*. <https://askelajakuuuteen.fi/nuorille/autismikirjon-nuorten-siirtymavaiheet/itsenaistyminen/>

Helimäki, T. (2022). *Nuorten resilienssin ilmeneminen ja tukeminen* [kandidaatin tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202209134568>

Hermanson, E. (2018). *Nuoruuden kehitys - mitä tapahtuu pinnan alla?*. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim, 134 (8), 846–847. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim.

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/302360>

Häkli, J., Kallio, K., & Korkiamäki, R. (n.d.). Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa J. Häkli (toim.), *Myönteinen tunnistaminen*. (ss.) 21–22 Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura.

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

Kesti, M. (2018). *Positiivinen pedagogiikka – Miksi?* [kandidaatin tutkielma, Oulun yliopisto].

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201810062904>

Kiviruusu, O. (2017). *Itsetunnon kehitys nuoruudesta aikuisuuteen ja siihen vaikuttavat tekijät. 26 vuoden seurantatutkimus*. [väitöskirja, Helsingin yliopisto]

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2580-4>

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilkka, H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: opas toiminnalliseen oppimätötyöhön*. Art House Oy.

Laakkonen, P. (2014). *Nuoruus ja itsenäistyminen. Luovin Liperin yksikön asuntolanuorten itsenäistymistä tukevan mallin kehittäminen*. [opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201402092155>

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto. (2020). *Ensiaskel tulevaisuuteen. 16-vuotiaiden nuorten ajatuksia itsenäisestä asumisesta*. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Ensiaskel-tulevaisuuteen_verkkajulkaisu.pdf

Martela, F., Jarenko, K. (2014). *Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. https://www.eduskunta.fi/fi/naineduskuntatoimii/julkaisut/documents/tuvj_3+2014.pdf

Mieli Suomen mielenterveys ry. (2022). *Resilienssi auttaa selviytymään*. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mita-mielenterveys-on/resilienssi-auttaa-selviytymaan/>

Nivala, E. & Ryyänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka - kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. (2. p.). Gaudeamus.

Riihimäen kaupunki. (n.d.). *Perhesosiaalityö ja lastensuojelu*. <https://www.riihimaki.fi/ela-ja-voi-hyvin/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lasten-nuorten-ja-perheiden-palvelut/perhesosiaalityo-ja-lastensuojelu/>

Saira, A. (2022). *Nuorten taloudellinen lukutaito. ROI-sovellus*. [pro gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022042530174>

Soini, T. (2018). *Tuetut askeleet itsenäistymiseen*. [opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018121822328>

THL. (2013). *Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Nuorten mielenterveyshäiriöt*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-647-2>

THL. (2022a). Lastensuojelulaitokset. *Lastensuojelun käsikirja*.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

THL. (2022b). Sijaishuolto. *Lastensuojelun käsikirja*. [https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto)

[kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen*

loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [\[ohje_2023.pdf\]\(https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf\)](https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-</p></div><div data-bbox=)

Liite 1:**Mallivuokrasopimus Mäkikujan itsenäisen asumisen harjoitteluun**

Tämä vuokrasopimus allekirjoitetaan Mäkikujan asumisharjoitteluun sitoutuvan nuoren kanssa. Sopimuksen on tarkoitus simuloida aitoa vuokrasopimusta oleellisilta osin, harjoituksen vuoksi. Allekirjoittamalla sopimuksen asumisharjoittelija erikseen sitoutuu sopimuksessa nimettyihin asioihin allekirjoituksellaan.

Vuokrasopimuksen osapuolet (ja tarvittavat yhteystiedot keskusteltavaksi)

Mäkikujan osasto _____

Asumisharjoittelija _____

Vuokrattava kohde

Vuokrattava kohde on Mäkikujan perhetukikeskuksen asumisharjoitteluasunto (Mäkikuja 25, 11100 Riihimäki), joka vuokrataan nuoren asumisharjoittelua varten. Vuokrattavan kohteen pinta-ala on __m².

Vuokra-aika

Vuokrasopimus alkaa __.__.2023. Vuokrasopimus on määräaikainen (asumisharjoittelun kesto aika). Tämä vuokrasopimus voidaan sanoa yksipuolisesti irti Mäkikujan taholta oleellisten sopimusrikkomusten vuoksi. Ennenaikaista irtisanomisen sopimussakon määrää ei määritetä.

Muuttopäivä

Muuttopäivä on asumisharjoittelun aloituspäivä, joka on sama kuin vuokrasopimuksen aloituspäivä. Asuntoa ei saa vuokrata eteenpäin.

Sopimuksen päättymispäivä on poismuuttopäivä, joka on sama kuin asumisharjoittelun päättymispäivä. Huoneisto on luovutettava tyhjennettynä ja kokonaan siivottuna.

Vuokran määrä

Vuokra on 0 euroa (eräpäivä joka kuun viimeinen), joka sisältää sähkön ja veden kulutuksen. Taloyhtiön saunatilat ovat korvauksetta käytössä, erillisen ilmoituksen / sopimuksen mukaisesti.

Vakuus

Vuokravakuutta ei peritä.

Vuokran korottaminen

Vuokra voidaan korottaa elinkustannusindeksin perusteella. Vuokrasopimuksen perusindeksinä käytetään vuoden 2023 indeksiä.

Muutostyöt

Vuokralainen ei saa tehdä asuntoon mitään muutoksia ilman vuokranantajan lupaa.

Muut ehdot

Asumisharjoitteluun liittyvät säännöt määritellään tähän.

Asumisharjoittelija on tutustunut huoneistoon ennen vuokrasopimuksen allekirjoittamista ja hyväksyy huoneiston siinä kunnossa kuin se vuokrasopimuksen allekirjoitushetkellä on.

Riihimäellä, __.__.2023

asumisharjoittelija

vuokranantajan edustaja

Sopimus Mäkikujan harjoitteluasunnon avaimen käytöstä

Tällä sopimuksella vahvistetaan Mäkikujan asumisharjoitteluasunnon avaimen luovutus asumisharjoittelijalle sekä palautus Mäkikujalle. Allekirjoittamalla tämän dokumentin asumisharjoittelija sitoutuu dokumentissa mainittujen ehtojen noudattamiseen.

Poistuessaan Mäkikujan alueelta asumisharjoittelija tuo asumisharjoitteluasunnon avaimen säilytettäväksi asumisharjoittelusta vastaavan osaston toimistoon. Asumisharjoitteluasuntoon palatessaan asumisharjoittelija noutaa avaimen toimistosta.

Asumisharjoitteluasunnon avainta ei saa luovuttaa ulkopuolisille.

Asumisharjoittelija sitoutuu huolehtimaan asumisharjoitteluasunnon asianmukaisesta säilytyksestä.

Mäkikujan asumisharjoitteluasunnon avain on luovutettu __.__.2023 asumisharjoittelijan haltuun.

avaimen luovuttanut ohjaaja

asumisharjoittelija

Mäkikujan asumisharjoitteluasunnon avain on palautettu __.__.2023

avaimen vastaanottanut ohjaaja

asumisharjoittelija

Viikkosuunnitelmapohja

VIIKKOSUUNNITELMA vko 13

klo	maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai	lauantai	sunnuntai
<u>6.00 - 8.00</u>							
<u>8.00 - 10.00</u>							
<u>10.00 - 12.00</u>							
<u>12.00 - 14.00</u>							
<u>14.00 - 16.00</u>							
<u>16.00 - 18.00</u>							
<u>18.00 - 20.00</u>							
<u>20.00 - 22.00</u>							
<u>22.00 - 00.00</u>							

Tyypillisiä viikkosuunnitelman sisältöjä:

herätys ja aamupala

lääkkeet

koulun aloitus

koulu loppuu

kauppareissu

ruoanvalmistus

omaohjaaja-ajat

osallistuminen osaston yhteisiin tilaisuuksiin (esim. toimintaillat)

siivous

pyykkihuolto

sisääntuloajat

hiljaisuus

jne.

Liite 2: Produkti

2

Saatesanat 1/3

- ▶ Tämä produkti on tarkoitettu Mäkikujan ohjaajille tukityökaluksi nuorten itsenäisen asumisen harjoittelun prosessiin. Mäkikujan toiveiden mukaisesti produkti on muodoltaan tarkistuslistanomainen ohjekirja.
- ▶ Tiiviisti sanottuna produkti on helposti muokattavissa oleva tarkistus- ja tukityökalu. Produktia voidaan hyödyntää muun muassa hoito- ja kasvatussuunnitelman, itsenäistymissuunnitelman sekä asumisharjoittelusuunnitelman laatimisessa.
- ▶ Produktin toteuttamisessa ohjaavina tausta-ajatuksina olivat asumisharjoittelijan sisäisen motivaation keskeinen merkitys ja harjoittelijan riittävä talousosaaminen. Korostamme myönteisen tunnistamisen ja positiivisen pedagogiikan ajattelutapaa. Painotamme myös yleisesti myönteisen asenneilmapiirin tärkeyttä harjoitteluprosessissa. On oleellista tukea nuorta itse tavoittelemaan hyvää elämänhallintaa.

Saatesanat 2/3

- ▶ Asumisharjoittelu harvoin etenee ilman haasteita. Motivoinnissa on syytä huomioida myös nuoren mahdollinen epäusko omiin kykyihinsä.
- ▶ Asumisharjoittelussa on tärkeää olla kannustava sävy. Turvallisessa ilmapiirissä myös epäonnistumisiin suhtaudutaan rakentavasti ja oppimista tavoitellen. Nuoren itsetuntoa voidaan vahvistaa muun muassa korostamalla onnistumisia ja voimavaroja.
- ▶ Itsenäisen toimijuuden kehittämisessä on tärkeää, että nuori ymmärtää arkisia syy – seuraussuhteita elämässään. Nuori itse vaikuttaa valinnoillaan elämänsä suuntaan. Kehittymiselle ja oppimiselle tulee antaa tilaa ja aikaa.

Saatesanat 3/3

- ▶ Asumisharjoittelussa tarvitaan henkisen toimintakyvyn lisäksi myös konkreettisia käytännön taitoja. Haluamme korostaa varsinkin nuoren taloustaitojen merkitystä itsenäisen elämän hallinnassa.
- ▶ Käytävissä oleva varallisuus määrittää oleellisesti mahdollisuuksia olla ja elää esimerkiksi vuokra-asunnossa. Asumisharjoittelussa kulutushyödykkeet eivät enää "itsestään" ilmesty kaappeihin, vaan nuoren on ihan itse ne hankittava. Myös riittävä budjettiosaaminen on välttämätöntä. Nuorella on syytä olla ymmärrystä ja taitoa taloudellisista realiteeteista siinä määrin, että itsenäinen asuminen ei ainakaan talouden kaatumisen myötä vaarannu.
- ▶ Saatesanojen lopuksi haluamme todeta, että hyvä elämänhallinta luonnollisesti on monien isojen ja pienten asioiden toisiinsa nivoutuva kokonaisuus. Elämä on kohdattava. Toivomme, että työmme osaltaan tukee asumisharjoitteluun osallistuvien nuorten elämänhallinnan taitojen sekä asenteiden kehittymistä ja rohkaisee etenemään kohti aikuisuutta.

Tekijät

Sisällysluettelo

5

▶ Saatesanat.....	2
▶ Sisällysluettelo.....	5
▶ Kohti asumisharjoittelun aloittamista.....	6
▶ Osa-aikainen harjoittelu.....	8
▶ Talouden hallinta / talousosaaminen.....	10
▶ Asumiseen kiinteästi liittyviä sopimuksia.....	12
▶ Muita (toistuvia kuluja aiheuttavia) sopimuksia.....	13
▶ Terveystenhoito.....	14
▶ Opiskelu- / työelämäasioissa huomioitavaa.....	15
▶ Erilaisia opiskelumahdollisuuksia.....	18
▶ Esimerkkejä työelämän alkuvaiheesta.....	19
▶ Nuoren elämän tärkeät henkilöt (perhe, ystävät ja muu läheisverkosto).....	20
▶ Ravinto.....	21
▶ Asunnon siisteys.....	22
▶ Tärkeitä nostoja sosiaalityöstä nuorelle.....	23
▶ Virastoja ja erilaisia instituutioita.....	24
▶ Asumisharjoitteluun liittyvät lomakkeet.....	25

Kohti asumisharjoittelun aloittamista (1/2)

6

Avainasemassa ovat arkielämän taitojen kehittäminen sekä nuoren motivointi kohti itsenäistä ja tasapainoista elämää. Nämä ovat perustavanlaatuisia asioita, jotka koskevat kaikkia itsenäistyviä nuoria, vaikka he eivät Mäkikujan asumisharjoitteluun osallistuisikaan.

Nuoren itsenäisen elämän taitojen merkitys (erityisesti mahdolliset puutteet) korostuu asumisharjoitteluun siirryttäessä.

- ▶ Selvitetään nuoren motivaatio, halukkuus ja odotukset asumisharjoittelun suhteen. Lisäksi kartoitetaan nuoren kyvykkyys asumisharjoittelun vaativuuteen peilaten.
- ▶ Käydään läpi nuoren kanssa hänen odotuksiaan asumisharjoittelusta sekä arvioidaan niitä suhteessa itsenäisen asumisen realiteetteihin.
- ▶ Vahvistetaan arjessa erityisesti niitä asioita, joiden tulisi sujua asumisharjoittelun alkaessa.

Kohti asumisharjoittelun aloittamista (2/2)

- ▶ Yhdessä nuoren kanssa määritellään asumisharjoittelun tavoitteet.
- ▶ Päivitetään hoito- ja kasvatussuunnitelma.
- ▶ Laaditaan itsenäistymissuunnitelma ja asumisharjoittelusuunnitelma.
- ▶ Laaditaan "harjoitteluvuokrasopimus" yhdessä nuoren kanssa, jossa muun muassa sovitaan asumisharjoittelun käytännöt ja säännöt.
- ▶ Räätylödään henkilökohtainen ja päivittyvä viikkosuunnitelma.
- ▶ Allekirjoitetaan harjoitteluasunnon avaimenkäyttöä koskeva lomake.

Osa-aikainen harjoittelu (1/2)

On hyvä, että asumisharjoitteluun on räätälöitävissä myös kevyempi aloitus suoraan kokoaikaiseen harjoitteluun siirtymisen rinnalle.

Osa-aikaisen harjoittelun avulla voidaan mahdollistaa itsenäisen asumisen harjoittelutilanne myös erittäin suuria haasteita omaaville nuorille, esimerkiksi tutustumisjakson muodossa.

Osa-aikainen harjoittelu (2/2)

Erlaisia vaihtoehtoja osa-aikaisen harjoittelun toteuttamiseen:

- ▶ Asumisharjoittelua vain osan aikaa päivästä
- ▶ Harjoittelua vain osasta itsenäisen asumisen elementeistä (esim. ruoka, pyykit, siivoaminen, yksinolo)
- ▶ Yksittäisiä vuorokausia (sisältäen yöt)
- ▶ Kiinteä, ennalta sovittu viikkorytmi (sovitut päivät viikosta esim. ma-ti-ke)
- ▶ Asumisharjoittelua viikko tai useampi viikko peräkkäin
- ▶ Osa-aikaisesta harjoittelusta siirtyminen kokoaikaiseen harjoitteluun

Talouden hallinta / talousosaaminen (1/2)

Talouden hallintaan liittyy niin perustavanlaatuisia realiteetteja, että ilman niiden riittävää osaamista itsenäinen elämä on käytännössä mahdotonta. Keskeisiä huomioitavia asioita:

- ▶ Ymmärrys käsitteistä raha ja tositteet
- ▶ Ymmärrys käsitteestä budjetti
- ▶ Henkilökohtaisten tulojen määrä ja henkilökohtainen budjetti peilaten tulotasoon
- ▶ Palkka, esim. kesätyöansiot (korvaako Mäkikuja edelleen kaikki elämisen kulut?)
- ▶ Asumiseen liittyvät oleellimmat sopimukset kuten sähkösopimus ja kotivakuutus
- ▶ Toimeentulo- ja muiden mahdollisten tukien hakeminen (opintotuki, asumistuki jne.)

Talouden hallinta / talousosaaminen (2/2)

- ▶ Käteinen, luotto- / pankkikortit sekä internetmaksaminen
- ▶ Kiinteät kulut (vuokra, sähkö + vesimaksut, puhelin, kuukausittaiset tilaukset kuten suoratoistopalvelut ja osamaksut)
- ▶ Mahdollisen säästötilin hankkiminen / yllättäviin kuluihin varautuminen (esim. pyykkikoneen hajoaminen, äkilliset terveydenhuollon kulut)
- ▶ Ostosten tekeminen (ruokatarvikkeet sekä muut kulutushyödykkeet)

Asumiseen kiinteästi liittyviä sopimuksia

- ▶ Vuokrasopimus (huom. yleensä sis. vesi, jätehuolto)
- ▶ Sähkösojimus
- ▶ Autopaikka, autotalli sekä muut mahdolliset maksulliset varastotilat
- ▶ Saunavuoro, pesutupa
- ▶ Koti- ja mahdolliset muut vakuutukset
- ▶ Poikkeustilanteet (omistusasuminen jne.)

Muita (toistuvia kuluja aiheuttavia) sopimuksia

- ▶ Puhelinliittymä ja internet
- ▶ Ajoneuvojen kulut ja vakuutukset
- ▶ Julkisen liikenteen kulut
- ▶ Suoratoistopalvelut, lehtitilaukset
- ▶ Osamaksuhankinnat
- ▶ Harrastustoiminnan kulut (salikortti ym.)

Terveydenhoito

Riittävä omasta terveydestä huolehtiminen on välttämätöntä hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi.

- ▶ Oma säännöllinen lääkitys (reseptilääkkeet)
- ▶ Säännölliset terapiat ym. sekä lääkärikäynnit
- ▶ Tarvittaessa otettavat lääkkeet (käsikauppalääkkeet)
- ▶ Henkilökohtainen hygienia
- ▶ Hammashygienia
- ▶ Oma (yksinkertainen) ensihoito, kuten laastarit, haavojen desinfiointi ym.
- ▶ Ajanvaraukset, Omakanta ja muiden rekistereiden käyttö
- ▶ Ennakoiva- ja ylläpitävä terveydenhoito, myös henkinen hyvinvointi (liikunta, harrastukset)
- ▶ Erityisruokavaliot

Opiskelu- / työelämäasioissa huomioitavaa (1/3)

Nuoren rooli täysi-ikäisyyden lähestyessä muuttuu koululaisesta opiskelijaksi tai työntekijäksi. Opiskelijana ja työntekijänä nuoren tulee ymmärtää vaihtuneen roolinsa mukana muuttuneet sekä oikeudet että vastuut.

Nuoren päätösvalta esimerkiksi omista opinnoistaan kasvaa. On oleellista huomioida myös työelämän todellisuus lakeineen, sääntöineen ja sopimuksineen. Vastuuttomuudella tai piittaamattomuudella on väistämättä seurauksia.

Opiskelu- / työelämäasioissa huomioitavaa (2/3)

- ▶ Käyttäytyminen opiskeluissa sekä erityisesti työelämässä
- ▶ Läksyt / tehtävät
- ▶ Aikataulut (lukujärjestys, työvuorot sekä esim. pakolliset aikataulutetut opintosuoritteet)
- ▶ Koulun- / työmatkat (julkinen liikenne yms., omat kulkuvälineet)
- ▶ Ruokailu, mahdolliset eväät
- ▶ Palkka / korvaukset / mahdolliset muut tulot (verokortti, käyttövarat)

Opiskelu- / työelämäasioissa huomioitavaa (3/3)

- ▶ Opo, kuraattori ym.
- ▶ Erillinen työ- / harjoittelupaikkavaatetus
- ▶ Työ/harjoittelupaikan lainatyövälineet, omat välineet
- ▶ Mahdollisuus yrittäjyyteen (y-tunnus jne.)
- ▶ Etenemisen seuranta ja tavoitteiden saavuttaminen sekä (positiivisen) palautteen anto (kehittymisen näkyväksi tekeminen)

Erlaisia opiskelumahdollisuuksia

- ▶ Tavanomainen opiskelu eli Mäkikujan asumisharjoittelusta jokapäiväinen siirtyminen opiskelupaikkaan

Poikkeustilanteita tavanomaiseen:

- ▶ Etäopiskelu
- ▶ Valmentavat opinnot (Valma, Tuva jne.)
- ▶ Mahdollinen asuntola-asuminen, esim. osa-aikaisesti

Esimerkkejä työelämän alkuvaiheesta

- ▶ Työharjoittelu (esim. ammattikoulun työharjoittelu)
- ▶ Varsinaiset työt (esim. kesätyöt yms.)
- ▶ Oppisopimus

Nuoren elämässä tärkeät henkilöt (perhe, ystävät ja muu läheisverkosto)

Nuoren läheisverkostolla on tärkeä rooli nuoren kasvussa ja kehityksessä. Nuoren elämässä on paljon eri henkilösuhteita elämän eri osa-alueilla. Sosiaalinen ympäristö voi olla sekä terveyttä tukevaa että vahingoittavaa.

- ▶ Perhe
- ▶ Suku
- ▶ Työ- ja koulukaverit sekä muut päivittäiset suhteet
- ▶ Muut ihmissuhteet kuten ystävät ja naapurit
- ▶ On tärkeää huomioida ohjaajien työskentely läheisverkoston kanssa

Ravinto

- ▶ Ruokabudjetti (määrittää raaka-aineiden tasoa)
- ▶ Ruokaostosten tekeminen
- ▶ Reseptit (mitä ne ovat, maku ja maustaminen)
- ▶ Ravinnon laatu, terveellisyys ja monipuolisuus, riittävyys, hintatietoisuus
- ▶ Välineet ja kalusto (astiassto, hella, uuni, jääkaappi, astianpesukone jne.)
- ▶ Hygienia ruoanlaitossa, oikeanlainen säilytys
- ▶ Ohjaajan ymmärrys harjoittelijoiden asenteesta ja kiinnostuksesta sekä niiden herättelystä
- ▶ Minkälaista osaamisen vähimmäistasoa nuorelta voidaan edellyttää?

Asunnon siisteys

- ▶ Imuroiminen, pölyjen pyyhintä, lattioiden ja muiden pintojen pesu / pyyhkiminen, tiskaus, WC, ikkunat, suihkutilat jne.
- ▶ Asumisen tapa, siisteyden ylläpito (vastuu kiinteistöstä, ilmoitusvelvollisuus puutteista ja mahdollisista vioista, liesituulettimen putsaus, lattiakaivot ym.)
- ▶ Välineet ja kalusto (imuri, moppi jne.)
- ▶ Pesuaineet eri käyttötarkoituksiin
- ▶ Tavaroiden säilyttäminen (kaappitilat jne., käytännöllisyys)
- ▶ Roskien vieni ajallaan pois asunnosta ja kierrätykseen opastaminen
- ▶ Ohjaajan ymmärrys harjoittelijoiden asenteesta ja kiinnostuksesta sekä niiden herättelystä
- ▶ Minkälaista osaamisen vähimmäistasoa nuorelta voidaan edellyttää?

Tärkeitä nostoja sosiaalityöstä nuorelle

- ▶ Oma sosiaalityöntekijä (miksi ja mitä varten)
- ▶ Jälkihuollon tarkoitus
- ▶ Jos nuorella ei ole jälkihuolto-oikeutta, mahdollinen aikuissosiaalityö / harkinnanvarainen jälkihuolto

Virastoja ja erilaisia instituutioita

Omatoiminen asiointi erilaisissa virastoissa tulee väistämättä vastaan osana nuoren itsenäistymistä. Tyypillisiä virastoja sekä instituutioita:

- ▶ Kela
- ▶ Sosiaalitoimi (harkinnanvarainen toimeentulo)
- ▶ Poliisi (henkilöllisyystodistukset ym.)
- ▶ TE-toimisto
- ▶ Armeija
- ▶ Vuokra-asunnon hankintaan liittyvät tahot (NAL ym.)

Asumisharjoitteluun liittyvät lomakkeet

Mäkikujan asumisharjoittelussa on lisäksi käytössä kolme eri (WORD) lomaketta.

- ▶ "Harjoitteluvuokrasopimus"
- ▶ Viikkosuunnitelma
- ▶ Harjoitteluasunnon avaimenkäyttöä koskeva lomake